

EPA Budapesti Negyed 46. (2004/4)

Hagyomány és újítás
a pesti zsidónegyed közösségi életében az 1830-as években
Kaczér Illés Zsidó legendá-jában

SZALAI ANNA

A magyarországi olvasók előtt kevésbé ismert történelmi családregegy - nevezhetnénk család- és közösségtörténeti regénynek is -, Kaczér Illés tetralógiája,¹ melynek második részében a reformkori pesti zsidó közösségi élet rajzát nyújtja. A négykötetes mű azt a 19. század elejétől a

harmincas évek végéig tartó időszakot mutatja be, amelyben a más-más irányból és más-más időpontban betelepedett zsidóság Magyarország falvaiban, kisvárosaiban, valamint a fejlődésnek induló Pest zsidó negyedében a helyi adottságokhoz alkalmazkodva kezdte kialakítani életformáját. Bécs közvetítésével a nyugat-európai zsidóság körében hódító vallási és világi reformok szelleme is hatott rájuk, változtatott szokásaikon és küllemükön. A gazdasági élet új lehetőségei vállalkozó kedvüket ösztönözték, kezdeményező szellemük új és új területek felé fordította őket. Kialakulóban voltak azok a kereskedelmi, ipari, pénzügyi tevékenységek, melyekben a századvég-századforduló kapitalista társadalma majd meghatározó és vezető szerepet juttat a magyarországi zsidóságnak. Bár a 19. század elejére visszanyúló kezdeteket a közép-európai - ezen belül a magyarországi - zsidóság mindennapi életével, hagyomány- és szokásrendjével, a gazdatársadalmakban elfoglalt helyével foglalkozó történészek, közgazdászok, szociológusok sokféle nézőpontból vizsgálják[1], a válaszok csak ritkán lépnek túl a statisztikailag is megragadható forrásokon, s így mellőzik a változások mindennapi életben követhető hatását, a kisebb csoportok - család, zsinagógai közösség, baráti és munkakapcsolat során létre jövő kisebb-nagyobb társaságok - kialakulására és sorsára való befolyását. A mindennapi élet és mentalitás kutatásához a gyakrabban használt magániratok mellett - napló, levelezés, visszaemlékezés - sokatmondó forrás lehet a szépirodalom (leginkább az elbeszélő művek): bár lényegi jellemzője a különböző forrásokból szabadon fölépített történet elbeszélése, a való élet körülményeinek s eseményeinek megjelenítésére és értelmezésére is törekszik.

A reformkori magyar elbeszélő irodalom - s benne az első magyarul író zsidó írónemzedék novellakísérletei is - vagy életképszerűen örökíti meg, vagy a megoldásra váró társadalmi problémák részeként mutatja be a korabeli zsidóság szokásait, életformáját, a környezethez való viszonyát és a gazdatársadalommal való kapcsolatát.[2] Ebben a korszakban még hiányoznak azok a zsidó szerzőktől származó nagyobb lélegzetű irodalmi művek, melyek a századvégen már regénytémává avatják a zsidó közösség mindennapi életét.

Kaczér Illés száz-százötven év távlatából tekint vissza[3] és kelti életre a reformkor és az azt megelőző évtizedek vidéki zsidóságának mindennapjait, a pesti zsidó negyed életformáját, a családi és közösségi élet napi eseményeit, a közösség életében történt változásokat, a gazdatársadalomban való elhelyezkedés folyamatának kezdetét. A történelmi háttéranyag módszeres kutatását is föltételezhetjük Kaczér egy újságcikkének rövid utalása alapján[4], a regényfolyam egésze pedig az írónak a reformkorról való széleskörű - történeti, irodalmi - ismereteit tanúsítja. A regénytörténetben szervesen összefonódik fikció és történeti tény, de a cselekmény és a regényalakok fő forrása minden bizonnyal az a számtalan anekdotikus történet, mely elhangozhatott családjában és apja kocsmájában, az a kollektív emlékezet, melyet a zsidó családok generációkon keresztül őriznek és adnak tovább saját múltjukról, az apák sorsáról. Kaczér tetralógiája számos önéletrajzi elemre is épít: családtagjait, ismerőseit - helyenként saját nevükön - egy korábbi történelmi korszakban kelti életre, és teszi meg egy előző kor jellegzetes alakjaivá. Az idősíkok összeolvadása, a megtanult ismeretanyag és a saját, személyes élmények egységes regénycselekménnyé formálása avatja a négykötetes Zsidó legendá-t a 19. századi magyarországi zsidó közösség emlékezetének különleges és csaknem egyedülálló szépirodalmi forrásává.

FORRÁS ÉS FOLYTATÁS:

<http://epa.oszk.hu/00000/00003/00033/szalai.html>